

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії
Львівського державного
університету внутрішніх справ
полковник поліції

Р. І. Благута

29 / 2019

ПРОГРАМА
комплексного екзамену
(конституційне право, кримінальне право, цивільне право)

Львів – 2019

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма вступного комплексного екзамену для абітурієнтів на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 0.81 «Право» на базі освітнього ступеня «молодший бакалавр» (освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст») містить інформацію про зміст та обсяг навчальних дисциплін, теоретичні знання та практичні навички з яких необхідні для якісного складання вступних випробувань за вказаною галуззю знань та освітнім ступенем.

Метою дисциплін «Конституційне право», «Цивільне право», «Кримінальне право» є формування цілісної системи знань і навичок з правознавства, сформованого на базі сучасних досягнень юридичної науки, надання знань з питань основних прав і свобод людей й громадян України, безпосередньої та представницької демократії, форм державного і територіального устрою України, системи органів держави, місцевого самоуправління, а також засвоєння правових основ таких галузей законодавства, як цивільне та кримінальне право.

Вступні випробування відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 081 «Право» проходять у формі розв'язання тестових завдань з фахових дисциплін: «Конституційне право»; «Цивільне право»; «Кримінальне право».

Розроблено п'ять варіантів завдань по двадцять п'ять тестових питань. На кожне з питань подано чотири варіанти відповідей і лише один з наведених варіантів правильний. При вирішенні тестових завдань абітурієнт повинен ручкою обвести номер варіанту відповіді, яку він вважає правильною. На розв'язок завдання надається 60 хвилин.

Правильна відповідь на кожне тестове питання оцінюється в 4 бали, неправильна – 0 балів. Максимальна кількість балів, яку може набрати абітурієнт становить 100 балів. Для переведення у 200 бальну шкалу оцінювання до набраної кількості балів додають ще 100 балів.

2. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Тема 1. Конституційне право України - галузь права, галузева юридична наука та навчальна дисципліна

Поняття, предмет і методи конституційного права України як галузі права. Місце конституційного права у правовій системі України.

Система конституційного права України. Інститути конституційного права. Конституційно-правові норми. Структура конституційно-правової норми. Класифікація конституційно-правових норм.

Конституційно-правові відносини: поняття і види. Суб'єкти та об'єкти конституційно-правових відносин.

Джерела конституційного права України: поняття, види і зміст. Система нормативних джерел галузі конституційного права України. Місце Конституції України у системі джерел галузі конституційного права.

Конституційно-правова відповідальність. Суб'єкти та підстави конституційно-правової відповідальності.

Поняття і предмет науки конституційного права України. Основні завдання науки конституційного права. Система науки конституційного права. Функції науки конституційного права. Методологія науки конституційного права.

Становлення науки конституційного права в Україні, (основні етапи розвитку, правові школи, провідні українські вчені-конституціоналісти). Розвиток конституційно-правових доктрин в Україні. Періодизація розвитку конституційно-правових доктрин.

Конституційне право України як навчальна дисципліна.

Тема 2. Конституція України – Основний Закон держави

Поняття і сутність конституції. Форма, структура, юридичні властивості та функції конституції. Конституціоналізм як загальна теорія конституції. Поняття, сутність і характерні ознаки конституціоналізму як політико-правового явища. Конституція як нормативно-правовий акт і як документ. Види конституцій. Місце конституції в системі національного законодавства.

Структура та загальна характеристика Конституції України 1996 року. Конституційні закони. Реалізація Конституції України. Особливості і юридичне значення Конституції України.

Поняття та система правової охорони конституції. Конституційний контроль та конституційний нагляд. Конституційно-правова відповідальність. Конституційний Суд України - єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні. Склад та порядок утворення Конституційного Суду України. Компетенція та акти Конституційного Суду України. Судді Конституційного Суду України.

Тема 3. Основи конституційного ладу України

Поняття конституційного ладу. Система основних засад конституційного ладу України. Верховенство права, розподіл влади, територіальне верховенство і єдність

держави як конституційні принципи. Державна влада і самоврядування народу. Правова держава. Поняття суверенітету в конституційному праві. Державно-правові ознаки суверенітету України. Державні символи України та інші атрибути української державності. Політико-правове оформлення України як суверенної держави. правонаступництво України. Демократична держава (пряма та представницька демократія; вибори і референдуми в Україні). Соціальна держава. Держава і громадянське суспільство. Конституційно - правовий статус національних меншин в Україні. Охорона конституційного ладу. Рада Національної безпеки і оборони України.

Тема 4. Громадянство України

Поняття та сутність громадянства. Принципи громадянства України. Належність до громадянства України. Документи, які підтверджують належність до українського громадянства. Підстави набуття громадянства України. Припинення громадянства України: вихід з громадянства, втрата громадянства, за підставами передбаченими міжнародними договорами. Громадянство дітей у разі зміни громадянства батьків і в разі усиновлення. Система та повноваження органів, які беруть участь у вирішенні питань громадянства України.

Тема 5. Основні права, свободи та обов'язки громадян України

Поняття, зміст та принципи правового положення особи в державі. Людина, громадянин, іноземний громадянин, особа без громадянства, біженець – як конституційно-правові категорії.

Основні (конституційні) права та свободи людини та громадянина. Система основних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. Критерії, класифікації основних прав і свобод. Основні права і свободи громадян України. Особисті (фізичні) права та свободи. Політичні права та свободи. Соціально-економічні та культурні права та свободи. Тенденція до розширення конституційної регламентації прав, свобод громадян на сучасному етапі розвитку України.

Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України. Військова та альтернативна служби. Шанування державних символів України. Додержання Конституції та Законів України. Обов'язок не заподіювати шкоду природі та культурній спадщині, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Обов'язок сплачувати податки і збори встановлені державою.

Правове положення іноземців в Україні. Конституційно-правові основи статусу біженців в Україні. Особливості правового статусу українців, які проживають за кордоном.

Тема 6. Президент України

Поняття, правова природа та призначення інституту глави держави. Становлення інституту глави держави в Україні. Конституційно-правові основи обрання Президента України (загальна характеристика). Повноваження Президента України. Президент України як гарант державного суверенітету та територіальної цілісності України. Президент України у механізмі «ваг і стримувань» системи

розподілу влади в Україні. Припинення повноважень Президента України. Імпічмент Президента України.

Тема 7. Верховна Рада України

Поняття та сутність парламенту. Парламент та парламентаризм, становлення парламентаризму в Україні. Конституційні основи порядку формування та припинення діяльності Верховної Ради України (загальна характеристика). Функції та компетенція парламенту України. Рахункова палата України. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Повноваження народного депутата України у Верховній Раді України та її органах. Повноваження народного депутата України у виборчому окрузі. Гарантії депутатської діяльності. Недоторканість народних депутатів України. Органи Верховної Ради України. Депутатські групи та фракції парламенту. Парламентська коаліція. Конституційні основи законотворчої діяльності Верховної Ради України.

Тема 8. Кабінет Міністрів України

Поняття та функції виконавчої влади. Система органів виконавчої влади в Україні. Порядок утворення, склад та припинення діяльності Кабінету Міністрів України. Повноваження Кабінету Міністрів України. Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади. Конституційно-правовий статус місцевих органів виконавчої влади. Порядок формування, структура, повноваження, основні напрями і форми діяльності місцевих державних адміністрацій. Відповідальність місцевих органів виконавчої влади. Взаємодія місцевих державних адміністрацій з органами місцевого самоврядування.

Тема 9. Місцеве самоврядування в Україні

Місцеве самоврядування як конституційно-правовий інститут. Європейська хартія про місцеве самоврядування. Поняття, система та основні принципи місцевого самоврядування України. Правова, організаційна, матеріальна та фінансова основи місцевого самоврядування.

Місцевий референдум, загальні збори (сходи) громадян за місцем проживання та інші форми територіальної самоорганізації громадян. Сільські, селищні, міські Ради – органи місцевого самоврядування.

Конституційно-правовий статус органів місцевого самоврядування (порядок утворення, структура, компетенція, форми діяльності). Територіальна громада. Депутат місцевої ради. Сільський, селищний та міський голова. Виконавчі комітети сільських, селищних та міських Рад. Представницькі органи місцевого самоврядування в областях і районах, містах Києві та Севастополі. Гарантії місцевого самоврядування. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

І. Нормативно-правові акти:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
3. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.
4. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 8 липня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 16. Ст. 146.
5. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 10-11. Ст. 73.
6. Про вибори Президента України: Закон України від 5 березня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 14. Ст. 81.
7. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 13. Ст. 65.
8. Про закордонних українців: Закон України від 4 березня 2004 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 25. Ст. 343.
9. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20 листопада 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 14. Ст. 192.
10. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.
11. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 4 квітня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 19. Ст. 134.
12. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
13. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
14. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20-21. Ст. 190.
15. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25 червня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 36. Ст. 529.
16. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 23. Ст. 118.
17. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.
18. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. Ст. 179.
19. Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 46. Ст. 617.
20. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
21. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 5 бере-

зня 1998 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.

22. Про рахункову палату: Закон України від 2 липня 2015 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

23. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11 грудня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 15. Ст. 232.

24. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 33. Ст. 175.

25. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11 липня 2002 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 40. Ст. 290.

26. Про статус народного депутата: Закон України від 17 листопада 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 3. Ст. 17.

27. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.

28. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385.

II. Спеціальна література:

1. Актуальні проблеми конституційного права України: підручник / за заг. ред. проф. А.Ю. Олійника. К.: Центр учбової літератури, 2013. 554 с.

2. Актуальні проблеми сучасного конституційного права України: зб. наук. пр. / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; відп. ред. Ю.С. Шемшученко, О.В. Батанов. К.: Юридична думка, 2014. 456 с.

3. Бакумов О.С. Конституційне право громадян України на участь у виборах і референдумах та проблеми його реалізації монографія. Х.: Право, 2015. 245 с.

4. Барабаш Ю.Г. Парламентський контроль в Україні (конституційно-правовий аспект): монографія. Х., 2004. 192 с.

5. Бориславська О. Місцеве самоврядування в Україні: теорія та практика реалізації конституційно-правових засад: монографія. Львів: ПАІС, 2005. 200 с.

6. Веніславський Ф.В. Конституційне право України в схемах і таблицях: навч. посіб. для студ. юрид. вузів та ф-тів. Х.: Право, 2014. 376 с.

7. Вільчик Т.Б. Конституційне право на правову допомогу адвоката у країнах Європейського Союзу та в Україні: монографія. Х.: Право, 2015. 399 с.

8. Годованець В.Ф. Конституційне право України: навч. посіб. К.: Персонал, 2014. 385 с.

9. Годованець В.Ф., Головін А.С. Конституційне право: навч. посіб. К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2011. 384 с.

10. Головатий С. Тріада європейських цінностей – верховенство права, демократія, права людини – як основа українського конституційного ладу. *Право України*. 2011. № 5. С. 159-170.

11. Головатий С.П. Конституційні зміни 2016 року щодо правосуддя: нагальна потреба в реформі правничої освіти. *Право України*. 2016. № 11. С. 185-196.

12. Гультай М.М. Історичні витoki вітчизняного конституціоналізму: звичаї, традиції, пам'ятки права та філософські концепції: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2017. 239 с.

13. Гультай М.М. Конституційна скарга у механізмі доступу до конституційного правосуддя: курс лекцій. К.: Центр учбової літератури, 2019. 269 с.
14. Декларація про державний суверенітет України. Історія прийняття, документи, свідчення. Житомир: «Рута», 2010. 868 с.
15. Дерев'янка С.М. Політико-правові засади референдумів в Україні: монографія. Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2011. 847 с.
16. Дешко Л.М. Конституційне право на звернення до міжнародних судових установ та міжнародних організацій: монографія. Ужгород: Гельветика, 2016. 385 с.
17. Єрмакова Г.С. Конституційно-правове забезпечення міжконфесійних відносин в Україні: питання теорії та практики: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. К., 2019. 40 с.
18. Заморська Л. Системний підхід у конституційному праві: загальнотеоретичний зміст. *Право України*. 2016. № 6. С. 107-113.
19. Іванова Р.Ю. Конституційна економіка як механізм організації правової та демократичної держави: монографія. К.: Ін Юре, 2017. 180 с.
20. Івановська А.М. Конституційне право зарубіжних країн: навчальний посібник: в 2-х частинах. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2018.
21. Іщук С. Завчасне сповіщення при реалізації конституційного права на проведення мирних зібрань. *Право України*. 2016. № 1. С. 136-143.
22. Ключковський Ю.Б. Принципи виборчого права: доктринальне розуміння, стан та перспективи законодавчої реалізації в Україні: монографія. К.: Ваіте, 2018. 908 с.
23. Конституційно-правові форми безпосередньої демократії в Україні: проблеми теорії і практики / за ред. В. Ф. Погорілка. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАНУ, 2001. 356 с.
24. Конституційне право України: посіб. для підготовки до іспитів / Ю.Г. Барабаш, Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин та ін. 3-тє вид., переробл. та допов. Х.: Право, 2016. 346 с.
25. Конституційне право України: підручник / Алмаші І.М. та ін. 8-е вид., перероб. та допов. Ужгород: Гельветика, 2016. 474 с.
26. Конституційне право України: підручник / І.М. Алмаші та ін. 8-е видання, перероблене та доповнене. Ужгород: Гельветика, 2018. 408 с.
27. Конституція України. Науково-практичний коментар / за ред. В.Я. Тація. 2-ге вид., перероб., і допов.. Х.: Право, 2011. 1128 с.
28. Корнієнко М. Районні у містах ради як конституційний інститут. *Право України*. 2011. № 2. С. 201-218.
29. Крусян А.Р. Конституційне право України: навч.-метод. посіб. Одеса: Фенікс, 2015. 134 с.
30. Крусян А.Р. Сучасний український конституціоналізм. К.: Юрінком Інтер, 2010. 560 с.
31. Купрій В.М. Конституційний процес: питання правових обмежень: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук/ В.М. Купрій; Інститут законодавства Верховної Ради України. К., 2019. 21 с.

32. Подорожна Т. Принципи конституціоналізації правового порядку як нормативна основа його забезпечення. *Право України*. 2016. № 7. С. 153-161.
33. Подорожна Т. Юридична відповідальність як гарантія конституціоналізації правового порядку. *Право України*. 2016. № 8. С. 107-115.
34. Померанський І. Витоки режиму надзвичайного стану та шляхи подолання надзвичайних ситуацій в Україні. *Право України*. 2016. № 8. С. 116-132.
35. Правова доктрина України: у 5 т. / наукове видання. Х.: Право, 2013. Том 1. Загальнотеоретична та історична юриспруденція; за заг. ред. О. В. Петришина. 976 с.
36. Правова доктрина України: у 5 т. / наукове видання. Х.: Право, 2013. Том 2. Публічно-правова доктрина України; за заг. ред. Ю. П. Битяка. 864 с.
37. Проблеми теорії конституційного права України: монографія / за заг. редакцією Ю. С. Шемшученка. К.: Парламентське вид-во, 2013. 616 с.
38. Совгиря О. В. Конституційне право України: навчальний посібник / О. В. Совгиря, Н. Г. Шукліна. К.: Юрінком Інтер, 2018. 554 с.
39. Ставнівчук М. Актуальні проблеми гарантування свободи мирних зібрань в Україні через призму впливу правових позицій Конституційного Суду України. *Право України*. 2016. № 10. С. 141-148.
40. Стецюк П. Б. Конституційний Суд України як суб'єкт формування сучасного українського конституціоналізму (до постановки проблеми). *Право України*. 2010. № 6. С. 70-74.
41. Стрижак А. А. Конституція України в актах Конституційного Суду України (аналіт. огляд та комент.). К.: ІнЮре, 2010. 631 с.
42. Тесленко М. Конституційна юрисдикція в Україні: навч. посібник / М. Тесленко. К.: Школа, 2003. 256 с.
43. Федоренко В. Л. Конституційне право України: підруч. / В. Л. Федоренко. К.: Видавництво Ліра. К, 2016. 616 с.
44. Хромей В. В. Конституційне право на працю: монографія. К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2018. 239 с.
45. Шаповал В. Конституційний контроль в Україні: концепт та інститути. *Право України*. 2016. № 10. С. 125-140.
46. Шаповал В. Парламент як представницький орган. *Право України*. 2015. № 3. С. 114-134.
47. Шаповал В. М., Корнєєв А. В. Історія Основного Закону (конституційний процес в країні у 1990-1996 роках). Х.: Фоліо, 2011. 111 с.
48. Шевчук С. Принцип верховенства права та найвища юридична сила Конституції України. *Право України*. 2011. № 5. С. 175-184.
49. Юринець Ю. Л. Конституційне право України: навч. посіб. Ужгород: Бреза, 2014. 367 с.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО

Тема 1. Поняття, предмет, принципи, система та джерела цивільного права

Цивільне право як галузь права України. Предмет і метод цивільно–правового регулювання. Функції та принципи цивільного права. Відповідність норм цивільного права моральним принципам та вимогам конкретних моральних норм. Мораль як вищий критерій оцінки правових норм. Справедливість та її відображення в цивільно–правових нормах.

Принципи цивільного права. Система цивільного права України. Зв'язок цивільного права з іншими галузями права (сімейним, трудовим, адміністративним, фінансовим та іншими).

Цивільне право як галузь права і цивільне законодавство як система нормативних актів, що містять норми цивільного права. Конституція України, Цивільний кодекс України, інші нормативні акти цивільного законодавства України. Міжнародні договори в системі цивільного законодавства України. Структура Цивільного кодексу України.

Дія цивільного законодавства. Дія цивільного законодавства в часі. Дія цивільного законодавства у просторі і за колом осіб.

Застосування цивільного законодавства за аналогією. Роль судової практики в удосконаленні, тлумаченні та застосуванні цивільного законодавства. Значення постанов Пленуму Верховного суду України для ефективного функціонування правової системи з питань застосування чинного цивільного законодавства.

Тема 2. Цивільні правовідносини

Поняття та зміст цивільних правовідносин. Елементи цивільних правовідносин. Суб'єктивне цивільне право і суб'єктивний цивільно–правовий обов'язок. Поняття цивільної правоздатності та дієздатності. Види цивільних правовідносин.

Особливості цивільних правовідносин та їх вплив на предмет і метод цивільно–правового регулювання. Юридичні факти та їх класифікація в цивільному праві. Юридичні склади. Правомірні дії, їх ознаки як юридичних фактів. Неправомірні дії як юридичні факти. Виникнення цивільних відносин із підстав, не передбачених цивільним законодавством.

Тема 3. Фізична особа як суб'єкт цивільних правовідносин

Способи індивідуалізації громадян. Цивільна правоздатність громадян: зміст, виникнення і припинення. Поняття, види та обсяг дієздатності громадян, випадки її обмеження. Визнання фізичної особи недієздатною. Ім'я та місце проживання фізичної особи.

Порядок та правові наслідки визнання фізичної особи безвісно відсутньою. Правові наслідки оголошення фізичної особи померлою. Правові наслідки появи фізичної особи, визнаної безвісно відсутньою або оголошеної померлою.

Правовий статус фізичної особи–підприємця. Цивільна право– і дієздатність іноземців та осіб без громадянства.

Тема 4. Юридичні особи, держава та територіальні громади як суб'єкти цивільних правовідносин

Поняття та ознаки юридичної особи. Правоздатність і дієздатність юридичних осіб. Установчі документи і порядок утворення юридичної особи. Державна реєстрація юридичних осіб. Реорганізація та ліквідація юридичних осіб. Банкрутство.

Органи юридичних осіб. Права та обов'язки учасників юридичної особи. Місце знаходження юридичної особи. Філії та представництва.

Види юридичних осіб. Комерційні та некомерційні, приватні та публічні юридичні особи. Господарські товариства: акціонерні, повні, командитні, з обмеженою відповідальністю, з додатковою відповідальністю. Виробничі і споживчі кооперативи. Орендні та колективні підприємства. Приватні підприємства. Селянські (фермерські) господарства. Державні, казенні та комунальні підприємства. Спільні підприємства. Господарські об'єднання. Державні бюджетні установи.

Громадські об'єднання, їх види. Релігійні та інші організації як юридичні особи. Іноземні юридичні особи на території України.

Цивільна правосуб'єктність України як незалежної держави. Участь держави й адміністративно – територіальних одиниць як суб'єктів цивільних правовідносин у майновому обігу. Участь України у внутрішньому та зовнішньому цивільному обігу.

Тема 5. Об'єкти цивільних правовідносин

Поняття та види об'єктів цивільних прав. Правове поняття речі, класифікація речей. Правовий режим речей.

Поняття майна у цивільному праві. Рухоме і нерухоме майно.

Гроші, акції, цінні папери та інше майно, продукти творчої діяльності, результати робіт, послуги, інформація.

Особисті немайнові блага як об'єкти цивільних прав.

Тема 6. Правочини

Поняття та види правочинів. Односторонні правочини, їх види та місце у механізмі цивільно-правового регулювання. Двосторонні та багатосторонні правочини (договори). Правочини зі скасувальною та відкладальною умовами.

Умови дійсності правочинів. Дієздатність учасників як необхідна умова дійсності правочинів. Дотримання форми правочину, відповідність волевиявлення внутрішній волі сторін в правочині та відповідність змісту правочину вимогам закону.

Недійсність правочинів і наслідки визнання їх недійсними. Нікчемні та оспорювані правочини. Наслідки недійсності правочинів.

Тема 7. Представництво і довіреність

Взаємний зв'язок прав і обов'язків сторін у цивільному правовідношенні. Поняття здійснення цивільних прав і виконання обов'язків. Способи здійснення цивільних прав.

Межі здійснення прав та способи нормативного їх визначення. Значення моральних принципів та конкретних моральних норм у визначенні меж здійснення суб'єктивного права.

Зловживання правом та його визначення в цивілістичній науці. Наслідки зловживання правом.

Представництво як спосіб здійснення права і виконання юридичного обов'язку. Види представництва. Повноваження. Довіреність, форма і строк довіреності. Передоручення, припинення довіреності. Наслідки вчинення юридичних дій з перевищенням меж повноважень або неуповноваженою особою.

Тема 8. Поняття і зміст суб'єктивного права на захист. Відповідальність у цивільному праві

Здійснення суб'єктивних цивільних прав та виконання обов'язків.

Суб'єкт права на захист. Об'єкти захисту. Виникнення права на захист, поняття та зміст суб'єктивного права на захист. Способи захисту цивільних прав організацій і громадян. Система державних і громадських органів, що здійснюють захист цивільних прав організацій та громадян. Самозахист цивільних прав та його межі. Заходи оперативного впливу як засоби захисту прав уповноваженої особи.

Поняття та особливості відповідальності у цивільному праві. Функції відповідальності. Види цивільно-правової відповідальності. Цивільне правопорушення як підстава відповідальності.

Тема 9. Строки у цивільному праві. Позовна давність

Поняття і значення строків у цивільному праві. Строки здійснення цивільних прав і виконання обов'язків. Строки існування суб'єктивного цивільного права. Присікальні (преклюзивні) строки. Договірні строки виконання обов'язків. Строки загальні та окремі. Строки захисту цивільних прав. Гарантійні строки. Претензійні строки. Строки оперативного захисту цивільних прав.

Позовна давність. Види строків позовної давності. Зупинення перебігу строку позовної давності. Перерив строку позовної давності. Випадки захисту порушеного права після спливу строку позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється. Наслідки закінчення строку позовної давності. Порядок обчислення строків.

Тема 10. Особисті немайнові права фізичної особи

Особисті немайнові права фізичної особи та їх види. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи. Заборона будь-яких обмежень особистих немайнових прав фізичних осіб. Положення про рівність конституційних прав усіх громадян у ст. 24 Конституції України.

Захист особистих немайнових прав. Гарантія здійснення фізичними особами особистих немайнових прав за ст. 275 Цивільного кодексу України.

Тема 11. Речове право та право власності

Поняття права власності. Право власності в об'єктивному і суб'єктивному розумінні. Зміст права власності. Межі здійснення права власності. Здійснення власником правомочностей щодо належного йому майна. Обмеження такого здійснення за законом.

Визначення володіння. Види володіння. Законне (титульне) володіння та його сутність. Відмінності права володіння власника від права володіння інших осіб (титульних володільців). Визначення добросовісного незаконного володіння. Визначення недобросовісного незаконного володіння. Правила визнання особи недобросовісним незаконним володільцем. Право користування в об'єктивному та суб'єктивному значенні. Право власника розпоряджатися майном.

Набуття права власності. Способи набуття права власності. Набувальна давність. Способи припинення права власності. Реквізиція. Конфіскація.

Право на чужі речі. Поняття, види, виникнення та припинення сервітутних прав. Право користування чужим рухомим майном без одержання доходу (узус). Право користування чужим майном із одержанням доходів (узуфрукт). Право користування чужою землею для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Право користування чужою землею для забудови (суперфіцій).

Власність, її форми і види в Україні. Суб'єкти права приватної власності. Підстави виникнення права приватної власності громадян і юридичних осіб. Поняття права державної власності. Суб'єкти та об'єкти права державної власності. Суб'єкти та об'єкти права комунальної власності. Зміст права державної та комунальної власності.

Поняття права спільної власності та її види. Поняття спільної часткової власності. Права та обов'язки учасників спільної часткової власності. Право переважної купівлі частки в спільній власності. Право спільної сумісної власності. Особливості права спільної сумісної власності подружжя.

Система цивільно-правових засобів захисту права власності. Речово-правові заходи захисту права власності та їх призначення. Позов власника про витребування майна з чужого незаконного володіння (віндикаційний позов). Позов про захист права власності від порушень, не пов'язаних з позбавленням володіння (негаторний позов). Позов про визнання права власності. Зобов'язально-правові заходи захисту відносин власності та випадки їх застосування.

Тема 12. Право інтелектуальної власності

Поняття творчої діяльності та її правової охорони. Цивільно-правові відносини, які пов'язані з творчою діяльністю, та її результатами. Поняття та види права інтелектуальної власності. Ознаки права інтелектуальної власності. Об'єкти, суб'єкти та зміст права інтелектуальної власності.

Поняття, зміст, об'єкти і суб'єкти авторського права. Законодавство про авторське право. Поняття і види результатів творчості, які охороняються авторським правом. Ознаки об'єкта авторського права. Об'єкти, що не охороняються авторським правом. Автор, співавторство, похідні суб'єкти авторського права. Особисті немайнові права автора. Виключні права автора на використання твору. Вільне використання твору. Термін охорони прав автора. Поняття та зміст суміжних прав.

Поняття та види суміжних прав. Виконавці, виробники фонограм та організації мовлення як суб'єкти суміжних прав. Критерії для надання охорони суміжних прав. Обмеження суміжних прав. Термін охорони суміжних прав. Захист авторських і суміжних прав. Дії, що порушують авторські та суміжні права. Порядок та способи цивільно–правового захисту авторських та суміжних прав. Способи відшкодування збитків за порушення авторського права та суміжних прав. Відшкодування моральної шкоди за порушення авторських та суміжних прав.

Тема 13. Зобов'язальне право. Загальні положення

Поняття і система зобов'язань у цивільному праві. Підстави виникнення і припинення зобов'язань. Елементи зобов'язань. Зобов'язальне право і його система.

Поняття виконання зобов'язання. Принципи реального та належного виконання. Виконання щодо кредитора і третьої особи. Покладення виконання на третю особу. Уступка вимоги і перевід боргу. Предмет виконання. Місце виконання. Строки виконання. Дострокове виконання. Спосіб виконання. Валюта грошових зобов'язань. Виконання часткових та солідарних зобов'язань.

Поняття способів забезпечення виконання зобов'язань. Речово–правові та зобов'язально–правові способи забезпечення виконання зобов'язань. Неустойка та її види. Порука. Гарантія. Завдаток. Застава, види застави. Форма та зміст договору застави. Утримання.

Поняття, значення та функції відповідальності у зобов'язальному праві. Умови відповідальності у зобов'язальному праві. Договірна, позадоговірна відповідальність. Часткова, солідарна і додаткова (субсидіарна) відповідальність.

Способи припинення зобов'язань. Належне виконання. Поняття та умови зарахування. Відступне. Прощення боргу. Неможливість виконання. Припинення зобов'язань за угодою сторін, збігом кредитора та боржника в одній особі, смертю громадянина або ліквідацією юридичної особи.

Тема 14. Загальні положення про цивільно–правовий договір

Поняття, значення і функції договору в цивільному праві. Розвиток свободи договорів. Система цивільно–правових договорів. Попередній договір. Публічний договір. Зміст договору. Тлумачення договору.

Права сторін щодо укладання змішаного договору. Правове регулювання відносин сторін у змішаному договорі. Правове регулювання типових умов у змішаному договорі. Випадки, коли в договорі застосовується звичай ділового обороту. Специфіка змісту договору. Умови укладання договору.

Поняття істотних умов договору та їх характеристика. Укладання, зміна і розірвання договору. Етапи укладання договору та їх особливості. Поняття оферти та її умови. Ініціатор оферти. Переддоговірні спори. Акцепт.

Тема 15. Зобов'язання щодо передачі майна у власність

Поняття договору купівлі–продажу. Права і обов'язки сторін в договорі. Виконання договору. Відповідальність сторін за порушення умов договору. Види договорів купівлі–продажу. Договір купівлі–продажу у роздрібній торгівлі. Охорона

прав споживачів. Договори купівлі–продажу об’єктів приватизації та цінних паперів. Договір міни.

Поняття сторони та зміст договору дарування. Види договору дарування. Договір пожертви.

Договір довічного утримання. Поняття, суб’єкти і форма договору довічного утримання. Майно, яке може бути відчужене за договором довічного утримання. Зміст договору. Розірвання договору на вимогу однієї із сторін.

Поняття, ознаки і значення договору поставки. Зміст договору поставки. Порядок і способи укладення договору. Виконання договору. Відповідальність сторін за договором поставки.

Поняття, зміст, укладення і виконання договорів на постачання енергії та газу. Договір контрактації сільськогосподарської продукції. Поняття, зміст, порядок укладення договору контрактації. Виконання договору про реалізацію сільськогосподарської продукції. Відповідальність сторін за неналежне виконання договору.

Тема 16. Зобов’язання з передачі майна у тимчасове користування

Поняття договору майнового найму (оренди). Види договорів майнового найму. Правове регулювання оренди державного майна. Відповідальність сторін за неналежне виконання договору майнового найму. Припинення договору майнового найму. Побутовий прокат.

Договір найму жилого приміщення. Право громадян на житло і його гарантії. Порядок надання жилих приміщень. Ордер і укладення договору житлового найму. Сторони в договорі найму жилого приміщення. Права і обов’язки сторін за договором найму жилого приміщення. Зміна і припинення договору найму жилого приміщення. Підстави і порядок виселення громадян із жилого приміщення. Користування жилими приміщеннями в будинках приватного та кооперативного житлового фонду.

Договір лізингу. Поняття та види лізингу. Форми лізингу. Прямий та непрямий лізинг. Порядок укладення договорів лізингу. Права та обов’язки лізингодавця і лізингодержувача. Істотні умови договору. Припинення договору лізингу.

Поняття та загальна характеристика договору позички. Сторони договору позички. Об’єкт договору позички. Строк договору позички. Форма договору позички. Права та обов’язки сторін за договором позички. Припинення договору позички. Розірвання договору позички. Правові наслідки припинення договору позички.

Тема 17. Зобов’язання по виконанню робіт

Загальна характеристика і система зобов’язань, спрямованих на виконання робіт. Поняття і види договору підряду. Зміст договору. Відповідальність за договором підряду.

Поняття і значення договорів будівельного підряду. Структура договірних зв’язків у договорі будівельного підряду. Істотні умови договору будівельного підряду. Зміст проектно–кошторисної документації. Майнова відповідальність сторін за договором будівельного підряду.

Договір побутового підряду. Поняття, зміст та форма договору побутового підряду. Гарантії прав замовника. Відповідальність сторін за договором побутового підряду.

Поняття і значення договорів на виконання проектних та пошукових робіт. Права та обов'язки, відповідальність сторін за договором.

Тема 18. Зобов'язання по наданню послуг

Транспортні договори. Види перевезень та їх правове регулювання. Зміст, укладення і оформлення транспортних договорів. Виконання договорів перевезення вантажів. Відповідальність сторін за договором перевезення. Особливості договору перевезення пасажирів і багажу.

Договір буксирування. Договори експедиції. Претензії та позови щодо перевезення вантажів, пасажирів і багажу.

Зобов'язання зі страхування. Поняття, види і форми страхування. Добровільне та обов'язкове страхування. Види договорів страхування. Порядок укладення договорів страхування. Права та обов'язки сторін у договорах страхування. Виконання страхових зобов'язань. Майнове страхування. Договір змішаного страхування життя.

Договір доручення. Договір комісії. Поняття, порядок укладення та форма договорів доручення та комісії. Права та обов'язки сторін договору доручення. Зміст договору комісії. Припинення договорів доручення та комісії.

Договір схову. Поняття договору схову. Підстави виникнення зобов'язань зі зберігання. Порядок укладення, предмет, строк та форма договору зберігання. Права та обов'язки сторін за договором зберігання. Відповідальність сторін у зобов'язаннях зі зберігання.

Тема 19. Зобов'язання, які виникають із розрахунково–кредитних відносин

Договір позики. Поняття договору позики. Сторони, предмет та форма договору позики. Укладення та виконання договору позики. Зміст договору позики. Заперечення договору позики через безгрошовість.

Правове регулювання кредитних відносин. Кредитний договір. Види банківського кредиту. Кредитні зобов'язання, що укладаються небанківськими кредитно–фінансовими організаціями.

Поняття, сторони та форма договору банківського вкладу.

Правове регулювання розрахункових відносин. Поняття та елементи договору банківського рахунку. Укладення та виконання договору банківського рахунку. Форми безготівкових розрахунків.

Тема 20. Загальні положення про недоговірні зобов'язання. Зобов'язання з односторонніх дій

Поняття та види зобов'язань, що виникають з односторонніх дій. Зобов'язання із публічної обіцянки винагороди. Зобов'язання із вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення. Зобов'язання із рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи. Зобов'язання із створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.

Зміст зобов'язання у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави. Права та обов'язки набувача майна. Види майна, що не підлягає витребуванню як безпідставно набуте.

Тема 21. Загальні положення про відшкодування шкоди

Поняття та умови виникнення зобов'язань з відшкодування шкоди. Співвідношення договірної та недоговірної відповідальності. Елементи зобов'язань з відшкодування шкоди. Суб'єкти і зміст зобов'язання. Принципи, функції та види деліктної відповідальності. Принцип генерального делікту. Підстави деліктної відповідальності.

Обставини, які звільняють від майнової відповідальності. Крайня необхідність та необхідна оборона у цивільному праві. Умови звільнення від деліктної відповідальності.

Відшкодування шкоди, завданої особою у разі здійснення нею права на самозахист. Особливості відшкодування моральної шкоди. Поняття моральної шкоди. Визначення розміру відшкодування моральної шкоди.

Тема 22. Окремі види деліктних зобов'язань

Відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їхнім працівником чи іншою особою. Відшкодування шкоди, завданої актами законодавчої та виконавчої влади. Відшкодування шкоди, завданої актами правоохоронних органів та органів судової влади. Відшкодування шкоди, завданої малолітніми, неповнолітніми, недієздатними, обмежено дієздатними. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Відшкодування шкоди, завданої фізичній особі каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт. Відшкодування шкоди, завданої злочином.

Особливості відшкодування шкоди при пошкодженні здоров'я та заподіянні смерті громадянину. Суб'єкти зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Умови відповідальності за шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Способи та порядок відшкодування шкоди. Відшкодування шкоди, завданої смертю потерпілого. Підстави та порядок зменшення чи збільшення розміру відшкодування шкоди.

Тема 23. Спадкове право

Поняття, значення та види спадкування. Спадкування як універсальне правонаступництво. Спадкодавці та спадкоємці. Усунення від права на спадкування. Час, місце відкриття спадщини. Склад спадщини.

Спадкування за заповітом. Право на складання заповіту. Порядок підписання та посвідчення заповіту; особливості посвідчення секретного заповіту. Заповідальний відказ. Підпризначення спадкоємців. Покладення на спадкоємців обов'язків за заповітом. Межі свободи заповіту. Заповіт з умовою. Заповіт подружжя. Виконання заповіту.

Спадкування за законом. Черговість спадкування. Спадкування за правом представлення. Спадкування усиновленими та усиновлювачами.

Прийняття спадщини. Порядок та строки прийняття спадщини. Відмова від прийняття спадщини. Відумерлість спадщини. Охорона спадщини. Вимоги кредиторів спадкодавця до спадкоємців. Оформлення права на спадщину.

Спадковий договір. Поняття, форма та сторони. Виконання та забезпечення виконання спадкового договору. Розірвання спадкового договору та його правові наслідки. Особливості спадкового договору за участю подружжя.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти:

1. Загальна Декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
5. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18-22. Ст. 144.
6. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 3-4. Ст. 27.
7. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.
8. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. Ст. 64.
9. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 50-51. Ст. 384.
10. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5-6. Ст. 30.
11. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 682.
12. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень: Закон України від 1 липня 2004 року. *Відомості Верховної ради України*. 2004. № 51. Ст. 553.
13. Про заставу: Закон України від 2 жовтня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 47. Ст. 642.
14. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 30. Ст. 379.
15. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

16. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 23. Ст. 158.

17. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.

18. Про порядок відшкодування шкоди заподіяної громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 1 грудня 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 1. Ст. 1.

19. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 18. Ст. 78.

20. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини: Закон України від 17 травня 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19>

21. Про транспорт: Закон України від 10 листопада 1994 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 51. Ст. 446.

Спеціальна література:

1. Актуальні проблеми цивільного права і процесу: Навч. посібник / [Тімуш І.С., Бичкова С.С., Матвійчук Я.В. та ін.]; За заг. ред. Я.В. Матвійчук. К., 2012. 177 с.

2. Аномалії у цивільному праві; навч.практ посіб. / Р.А. Майданик, Бервено С.М., Майданик Н.І. та ін.; відп. ред. Р.А. Майданик. К., 2010. 1008 с.

3. Бичкова С. Визнання спадщини відумерлою: новелізація правового інституту за останні 15 років. *Право України*. 2019. № 2. С. 107-118.

4. Васирина Н., Притика Ю. Розвиток приватних засад у цивільному процесі. *Право України*. 2019. № 2. С. 162-174.

5. Васильєва В. Проблеми регулювання цивільно-правового договору: теоретичні та практичні аспекти. *Право України*. 2019. № 2. С. 14-24.

6. Вереша Р.В. Постанови Пленуму Верховного Суду в цивільному судочинстві: наукове видання. К.: Алерта, 2018. 382 с.

7. Відшкодування моральної та матеріальної шкоди / За ред. О.К. Галянтича. К.: Юрінком Інтер, 2011. 619 с.

8. Григоренко А.В. Інтелектуальна власність. Законодавство. Судова практика: практичний посібник / А.В. Григоренко. К.: Центр учбової літератури, 2017. 344 с.

9. Гриняк А., Пленюк М., Крупчан О. Договірне регулювання приватноправових відносин в умовах євроінтеграційних процесів в Україні. *Право України*. 2019. № 2. С. 25-43.

10. Гринько С.Д. Деліктні зобов'язання римського приватного права: поняття, система, рецепція: монографія. Хмельницький: Хмельницький ун-т управління та права, 2012. 724 с.

11. Дзера О.В. Договірне право України. Загальна частина: навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2018. 896 с.

12. Дзера О.В. Договірне право України. Особлива частина: навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2018. 1200 с.

13. Журавльов Д.В. Державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: практичний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2017. 182 с.

14. Кучер В.О. Недійсні правочини та їх цивільно-правові наслідки: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 344 с.
15. Стефанчук Р. Методика компенсації моральної шкоди: *Unus Passus ad Creationem. Право України*. 2019. № 1. С. 237-255.
16. Цивільне право України. Особлива частина: Підручник / [Т.В. Боднар, С.М. Бервено, І.А. Безклубий та ін.]; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 4-те вид., стереотип. К.: Юрінком Інтер, 2014. 1176 с.
17. Цивільне право України: навч. посіб.: у 2 т. / Іванов Ю. Ф., Куриліна О. В., Іванова М. В. 2-ге вид., допов. і перероб. К.: Правова єдність: Алерта, 2019. Т. 1. 2019. 340 с.
18. Цивільне право України: навч. посіб.: у 2 т. / Іванов Ю. Ф., Куриліна О. В., Іванова М. В. 2-ге вид., допов. і перероб. К.: Правова єдність: Алерта, 2019. Т. 2. 2019. 345 с.
19. Цивільне право України: підручник / кол.авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: Новий світ-2000, 2014. Том 1. 444 с.
20. Цивільне право України: підручник / кол.авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: Новий світ-2000, 2014. Том 2. 428 с.
21. Гусаров К. В. Цивільний процес: навч. посібник. Х.: Право, 2018. 359 с.
22. Шишка Р.Б. Цивільне право: загальна частина: підручник. К.: Ліра, 2018. 736 с.
23. Штефан О. О. Цивільний процесуальний порядок захисту суб'єктивного авторського права : монографія. Нац. акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака. К.: Юрінком Інтер, 2018. 498 с.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Тема 1. Поняття, предмет, завдання, система та принципи кримінального права

Поняття кримінального права. Предмет кримінального права. Поняття і види кримінальних правовідносин, їх структура. Виникнення, зміна і припинення кримінальних правовідносин. Метод кримінального права. Завдання кримінального права.

Система кримінального права. Загальна і Особлива частини кримінального права. Поняття, значення і система Загальної частини кримінального права. Єдність Загальної і Особливої частин кримінального права.

Поняття і значення принципів кримінального права. Характеристика принципів кримінального права.

Тема 2. Закон про кримінальну відповідальність

Закон про кримінальну відповідальність (кримінальний закон) як джерело кримінального права. Поняття закону про кримінальну відповідальність (кримінального закону), його ознаки і значення.

Чинний Кримінальний кодекс України, його система і загальна характеристика.

Система закону про кримінальну відповідальність (кримінального закону). Загальна і Особлива частини закону про кримінальну відповідальність (кримінального закону). Структура статей Загальної і Особливої частин закону про кримінальну відповідальність (кримінального закону). Диспозиція і санкція, їх види. Поняття, структура і види кримінально-правових норм.

Чинність закону про кримінальну відповідальність (кримінального закону) в просторі. Поняття території України. Місце вчинення злочину. Визнання злочину таким, що вчинений на території України.

Чинність закону про кримінальну відповідальність (кримінального закону) щодо осіб. Чинність закону про кримінальну відповідальність (кримінального закону) щодо громадян України, іноземних громадян і осіб без громадянства у випадку вчинення ними злочину на території України.

Чинність закону про кримінальну відповідальність (кримінального закону) у часі. Набрання і втрата чинності законом про кримінальну відповідальність (кримінальним законом). Час вчинення злочину. Зворотна дія закону про кримінальну відповідальність (кримінального закону) у часі.

Тлумачення закону про кримінальну відповідальність (кримінального закону). Види тлумачення і їх характеристика.

Тема 3. Злочин і його види. Склад злочину

Поняття і ознаки злочину. Відмінність злочину від інших правопорушень. Класифікація злочинів, її критерії і кримінально-правове значення. Поняття злочину невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкого і особливо тяжкого злочину.

Склад злочину. Поняття і значення об'єкта складу злочину. Класифікація об'єктів складу злочину, її критерії і значення. Загальний об'єкт складу злочину і його значення. Родовий об'єкт складу злочину і його значення. Безпосередній об'єкт складу злочину і його значення. Основний, додатковий і факультативний

безпосередній об'єкт складу злочину. Об'єкт і предмет складу злочину. Поняття предмета злочину, його відмінність від об'єкта складу злочину, знарядь і засобів вчинення злочину. Значення предмета злочину. Потерпілий від злочину.

Поняття, ознаки і значення об'єктивної сторони складу злочину. Злочинне діяння. Форми злочинного діяння. Поняття і ознаки злочинної дії. Форми злочинної дії. Поняття і ознаки злочинної бездіяльності. Умови відповідальності за злочинну бездіяльність. Значення непереборної сили, фізичного і психічного примусу для вирішення питання про кримінальну відповідальність особи.

Злочинні наслідки. Поняття, види і значення злочинних наслідків. Матеріальні і формальні склади злочинів. Причинний зв'язок між злочинним діянням і злочинними наслідками та його значення.

Спосіб, засоби, знаряддя, обстановка, час, місце вчинення злочину і їх кримінально-правове значення. Поняття і ознаки суб'єкта складу злочину. Суб'єкт складу злочину і особа злочинця. Кримінально-правове значення особи злочинця.

Суб'єкт складу злочину – фізична особа. Вік як ознака суб'єкта складу злочину. Обставини, покладені в основу визначення віку, з досягненням якого особа може вважатись суб'єктом складу злочину. Момент досягнення особою віку, з якого може настати кримінальна відповідальність. Осудність як ознака суб'єкта складу злочину. Поняття осудності та її зміст. Поняття і критерії неосудності. Поняття і кримінально-правове значення обмеженої осудності. Примусові заходи медичного характеру. Відповідальність за злочин, вчинений у стані сп'яніння внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів або інших одурманюючих речовин, і її обґрунтування в теорії кримінального права.

Поняття спеціального суб'єкта складу злочину. Ознаки, що характеризують спеціального суб'єкта складу злочину. Види (класифікація) спеціальних суб'єктів складу злочину. Поняття, ознаки і значення суб'єктивної сторони складу злочину.

Поняття і зміст вини. Значення вини. Форми вини, критерії і значення їх виділення. Умисел і його види. Прямий і непрямий умисел, їх інтелектуальний і вольовий моменти. Визначений (конкретизований) і невизначений (неконкретизований) умисел. Види визначеного умислу. Відповідальність за діяння, вчинені з простим, альтернативним і невизначеним умислом. Необережність і її види. Злочинна самовпевненість, її інтелектуальний і вольовий моменти. Відмінність злочинної самовпевненості від непрямого умислу. Злочинна недбалість, її інтелектуальний і вольовий моменти. Критерії злочинної недбалості. Відмінність злочинної недбалості від злочинної самовпевненості. Випадок (казус) і його відмінність від злочинної недбалості. Злочини з двома формами вини. Типи таких злочинів.

Мотив і мета злочину, їх кримінально-правове значення. Емоційний стан особи під час вчинення злочину та його кримінально-правове значення. Поняття помилки в кримінальному праві. Юридична і фактична помилки, їх види і кримінально-правове значення. Відмінність помилки від відхилення дії.

Тема 4. Кримінальна відповідальність і її підстава

Поняття кримінальної відповідальності, її відмінність від інших видів юридичної відповідальності. Форми кримінальної відповідальності. Кримінальна

відповідальність і кримінальне покарання. Початок і закінчення кримінальної відповідальності.

Підстава кримінальної відповідальності. Поняття і значення складу злочину. Злочин і склад злочину. Елементи і ознаки складу злочину. Види складів злочину. Склад злочину і кваліфікація злочину. Поняття кваліфікації злочинів. Значення правильної кваліфікації злочинів.

Тема 5. Стадії вчинення злочину

Поняття і види стадій вчинення злочину, критерії і значення їх виділення. Злочини, в яких можливі стадії їх вчинення.

Закінчений злочин. Поняття і ознаки готування до злочину. Відмінність готування до злочину від виявлення наміру вчинити злочин. Поняття і ознаки замаху на злочин. Види замаху. Закінчений і незакінчений замах. Поняття і види непридатного замаху. Відмінність замаху на злочин від готування до злочину і від закінченого злочину. Підстави і межі кримінальної відповідальності за готування до злочину і за замах на злочин.

Добровільна відмова від доведення злочину до кінця. Поняття і ознаки добровільної відмови. Форми добровільної відмови. Дійове каяття і його відмінність від добровільної відмови від доведення злочину до кінця.

Тема 6. Співучасть у злочині. Причетність до злочину

Види співучасників злочину, критерії і значення їх виділення. Поняття виконавця (співвиконавця) злочину, об'єктивні і суб'єктивні ознаки, що характеризують його діяння. Посереднє виконання злочину.

Поняття організатора злочину, об'єктивні і суб'єктивні ознаки, що характеризують його діяння. Поняття підбурювача злочину, об'єктивні і суб'єктивні ознаки, що характеризують його діяння. Провокація злочину. Відмінність підбурювання до злочину від діянь виконавця і організатора злочину та загальних закликів до злочинної діяльності.

Поняття пособника злочину, об'єктивні і суб'єктивні ознаки, що характеризують його діяння. Інтелектуальне і фізичне пособництво. Відмінність пособника від виконавця, організатора і підбурювача злочину.

Форми співучасті у злочині, критерії і значення їх виділення. Вчинення злочину групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою, злочинною організацією. Характеристика цих форм співучасті.

Підстави і межі кримінальної відповідальності співучасників злочину. Кваліфікація діянь співучасників злочину. Відповідальність співучасників при незакінченому злочині і при невдалій співучасті.

Екссес співучасника злочину. Види екссесу. Вплив екссесу на кримінальну відповідальність співучасників злочину. Відповідальність за співучасть у злочинах з спеціальним суб'єктом. Добровільна відмова при співучасті, її особливості і вплив на кримінальну відповідальність співучасників злочину.

Поняття причетності до злочину, її відмінність від співучасті у злочині. Види причетності до злочину. Умови відповідальності за заздальгідь не обіцяне приховування злочину. Умови відповідальності за заздальгідь не обіцяне придбання,

отримання, зберігання чи збут майна, завідомо одержаного злочинним шляхом. Потурання злочинів.

Тема 7. Множинність злочинів

Поняття і ознаки множинності злочинів. Відмінність множинності злочинів від одиничного злочину. Поняття одиничного злочину. Види одиничних злочинів і їх характеристика. Множинність злочинів і конкуренція кримінально-правових норм. Кримінально-правове значення множинності злочинів. Види множинності злочинів, критерії і значення їх виділення. Поняття і ознаки сукупності злочинів. Види сукупності злочинів. Кримінально-правове значення сукупності злочинів.

Поняття, ознаки і види повторності злочинів. Відмінність повторності злочинів від продовжуваного і триваючого злочину. Кримінально-правове значення повторності злочинів. Поняття, ознаки, види і кримінально-правове значення рецидиву злочинів.

Тема 8. Обставини, що виключають злочинність діяння

Поняття і ознаки обставин, що виключають злочинність діяння. Необхідна оборона. Умови правомірності необхідної оборони. Провокація необхідної оборони. Перевищення меж необхідної оборони.

Уявна оборона (оборона від уявного посягання). Вплив уявної оборони на кримінальну відповідальність особи за заподіяну нею у такому стані шкоду.

Затримання особи, що вчинила злочин. Умови правомірності затримання такої особи. Відповідальність за перевищення заходів, необхідних для затримання особи, що вчинила злочин.

Крайня необхідність. Поняття крайньої необхідності і умови її правомірності. Відповідальність за перевищення меж крайньої необхідності. Відмінність крайньої необхідності від необхідної оборони.

Фізичний або психічний примус. Відповідальність за шкоду, заподіяну під впливом фізичного або психічного примусу.

Виконання законного наказу або розпорядження. Поняття законного і явно злочинного наказу чи розпорядження. Кримінально-правові наслідки виконання і невиконання явно злочинного наказу або розпорядження.

Діяння, пов'язане з виправданим ризиком. Поняття виправданого і невиправданого ризику. Кримінальна відповідальність за шкоду, заподіяну в умовах невиправданого ризику.

Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Умови правомірності заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам особою, яка виконувала таке завдання.

Тема 9. Звільнення від кримінальної відповідальності

Поняття, умови, підстави і правові наслідки звільнення від кримінальної відповідальності. Види звільнення від кримінальної відповідальності. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності. Особи, до яких давність не застосовується.

Звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила військовий злочин, з застосуванням до неї заходів, передбачених Дисциплінарним статутом Збройних Сил України.

Звільнення від кримінальної відповідальності на підставі закону України про амністію.

Тема 10. Поняття, система та види покарань. Призначення покарання

Поняття і ознаки покарання. Мета покарання. Ефективність покарання.

Види покарань. Класифікація покарань. Основні і додаткові покарання. Покарання, що можуть застосовуватись і як основні, і як додаткові.

Штраф. Поняття і розміри штрафу. Майно, що не може бути вилучене при стягненні штрафу. Заміна штрафу іншим покаранням.

Позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу.

Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Підстави і умови призначення цього покарання, його строки.

Громадські роботи. Поняття покарання у вигляді громадських робіт і його строк. Особи, яким громадські роботи не призначаються.

Виправні роботи. Поняття і строки виправних робіт. Особи, до яких виправні роботи не застосовуються.

Службові обмеження для військовослужбовців. Зміст, строки, підстави і умови застосування цього покарання.

Конфіскація майна. Поняття конфіскації майна та її види. Умови застосування конфіскації майна. Майно, що не підлягає конфіскації.

Арешт. Поняття покарання у вигляді арешту і його строк. Особи, до яких арешт не застосовується.

Обмеження волі. Поняття покарання у вигляді обмеження волі і його строк. Особи, до яких обмеження волі не застосовується.

Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців. Підстави і умови застосування цього покарання, його строки.

Позбавлення волі на певний строк. Поняття цього покарання і його строк.

Довічне позбавлення волі. Злочини, за вчинення яких встановлюється це покарання, і випадки, коли воно застосовується. Особи, до яких довічне позбавлення волі не застосовується.

Тема 11. Призначення покарання

Загальні засади призначення покарання, їх поняття і зміст. Призначення покарання у межах санкції статті Особливої частини Кримінального кодексу, що передбачає відповідальність за вчинений злочин, і відповідно до положень його Загальної частини. Врахування при призначенні покарання ступеня тяжкості вчиненого злочину, особи винного і обставин, що пом'якшують і обтяжують

покарання. Види обставин, що пом'якшують і обтяжують покарання, їх характеристика. Призначення покарання, необхідного й достатнього для виправлення особи та попередження нових злочинів. Призначення більш суворого виду покарання з числа передбачених за вчинений злочин.

Призначення покарання за незакінчений злочин та за злочин, вчинений у співучасті. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом за даний злочин. Види, підстави і умови такого пом'якшення покарання. Призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання.

Призначення покарання за сукупністю злочинів. Умови і правила призначення покарання за сукупністю злочинів. Призначення більш суворого покарання, ніж передбачено відповідними статтями Особливої частини Кримінального кодексу за вчинений злочин. Призначення покарання за сукупністю вироків. Умови і правила призначення покарання за сукупністю вироків.

Правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення. Обчислення строків покарання.

Тема 12. Звільнення від покарання, його відбування, заміна покарання більш м'яким покаранням та пом'якшення призначеного покарання

Поняття, правові наслідки і види звільнення від покарання. Звільнення від покарання особи, яка перестала бути суспільно небезпечною. Звільнення від покарання у зв'язку із закінченням строків давності. Особи, до яких давність не застосовується.

Звільнення від призначеного покарання у зв'язку з набранням чинності законом, що усуває караність вчиненого особою діяння.

Звільнення від відбування покарання з випробуванням. Іспитовий строк при звільненні від відбування покарання з випробуванням, його тривалість, початок перебігу і значення. Наслідки вчинення засудженим протягом іспитового строку нового злочину.

Звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку. Особи, до яких давність виконання обвинувального вироку не застосовується.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання.

Звільнення від відбування покарання за хворобою.

Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років.

Звільнення від покарання, його відбування та заміна покарання або його невідбутої частини більш м'яким покаранням на підставі закону України про амністію чи акта про помилування.

Тема 13. Судимість. Інші заходи кримінально-правового характеру

Поняття і правове значення судимості. Виникнення і припинення судимості. Правові наслідки припинення судимості. Способи припинення судимості.

Поняття і умови погашення судимості. Строк погашення судимості і порядок його обчислення.

Дострокове зняття судимості. Умови дострокового зняття судимості судом. Дострокове зняття судимості актом помилування.

Поняття, юридична природа, загальна характеристика та мета інших заходів кримінально-правового характеру. Примусові заходи медичного характеру. Примусове лікування осіб, які вчинили злочин та мають хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб. Спеціальна конфіскація.

Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.

Тема 14. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх

Особливості звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності. Звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх із застосуванням примусових заходів виховного характеру. Види примусових заходів виховного характеру та строк, на який вони призначаються.

Звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітнього у зв'язку із закінченням строків давності.

Особливості застосування до неповнолітніх покарання. Види покарань, які застосовуються до неповнолітніх, і особливості їх призначення.

Звільнення неповнолітнього від відбування покарання з випробуванням. Підстави застосування цього виду звільнення неповнолітнього від відбування покарання. Іспитовий строк при звільненні від відбування покарання неповнолітнього з випробуванням.

Особливості звільнення неповнолітніх від відбування призначеного покарання. Умовно-дострокове звільнення неповнолітнього від відбування покарання.

Особливості припинення судимості у неповнолітніх. Умови погашення судимості у неповнолітніх. Умови дострокового зняття судимості судом. Дострокове зняття судимості актом помилування.

Тема 15. Поняття, система та значення Особливої частини кримінального права України та основи кримінально-правової кваліфікації

Особлива частина кримінального права як складова кримінального права. Значення Особливої частини кримінального права. Співвідношення Загальної та Особливої частин кримінального права. Фактори, які обумовлюють єдність та визначають відмінність Загальної та Особливої частин кримінального права.

Система Особливої частини кримінального права. Поняття системи Особливої частини кримінального права і критерії її побудови. Система Особливої частини кримінального права і Кримінального кодексу України. Значення системи Особливої частини кримінального права.

Тема 16. Злочини проти основ національної безпеки України

Злочини проти внутрішньої безпеки України. Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України. Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади. Посягання на життя державного чи громадського діяча. Диверсія. Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення

державної влади, зміни меж території або державного кордону України.

Злочини проти зовнішньої безпеки України. Державна зрада. Спеціальні умови звільнення від кримінальної відповідальності за державну зраду. Шпигунство.. Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань.

Тема 17. Злочини проти життя та здоров'я особи

Поняття і види злочинів проти життя.

Поняття вбивства. Момент початку та припинення життя. Види умисного вбивства. Основний склад умисного вбивства. Умисне вбивство при кваліфікуючих ознаках. Види цих ознак, їх класифікація і зміст. Види умисного вбивства з пом'якшуючими обставинами. Вбивство через необережність. Доведення до самогубства.

Поняття і види злочинів проти здоров'я. Умисне тяжке тілесне ушкодження. Ознаки тяжкого тілесного ушкодження та їх зміст. Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження. Ознаки середньої тяжкості тілесного ушкодження та їх зміст. Умисне легке тілесне ушкодження, його види. Ознаки легкого тілесного ушкодження та їх зміст.

Поняття та види злочинів проти безпеки життя та здоров'я особи. Погроза вбивством. Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби. Незаконне розголошення лікарської таємниці.

Залишення в небезпеці. Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані. Незаконна лікувальна діяльність. Ненадання допомоги хворому медичним працівником. Незаконне проведення дослідів над людиною. Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини. Насильницьке донорство.

Тема 18. Злочини проти волі, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканості особи

Загальна характеристика злочинів проти волі, честі та гідності особи. Насильницьке зникнення. Незаконне позбавлення волі або викрадення людини. Насильницьке зникнення. Захоплення заручників. Незаконне поміщення в психіатричний заклад. Торгівля людьми.

Незаконне позбавлення волі або викрадення людини, вчинене щодо малолітнього. Підміна дитини. Експлуатація дітей. Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. Примушування до шлюбу.

Зґвалтування. Сексуальне насильство. Примушування до вступу в статевий зв'язок.

Статеві зносини з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку. Розбещення неповнолітніх.

Тема 19. Злочини проти власності

Загальна характеристика злочинів проти власності. Поняття злочинів проти власності. Класифікація злочинів, передбачених розділом VI Особливої частини Кримінального кодексу України.

Корисливі злочини проти власності. Крадіжка. Грабіж. Розбій. Викрадення електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання. Вимагання. Шахрайство. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою. Незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї.

Некорисливі злочини проти власності. Умисне знищення або пошкодження майна. Погроза знищення майна. Необережне знищення або пошкодження майна. Умисне пошкодження об'єктів електроенергетики. Порушення обов'язків щодо охорони майна. Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво. Придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом.

Тема 20. Злочини у сфері господарської діяльності

Загальна характеристика злочинів у сфері господарської діяльності. Поняття злочинів у сфері господарської діяльності. Класифікація злочинів, передбачених розділом VII Особливої частини Кримінального кодексу України.

Контрабанда. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Доведення до банкрутства. Незаконна приватизація державного, комунального майна.

Тема 21. Злочини проти довкілля та громадської безпеки

Умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду. Забруднення або псування земель. Порушення правил охорони або використання надр. Безгосподарське використання земель. Забруднення атмосферного повітря. Порушення правил охорони вод. Забруднення моря. Незаконна порубка лісу. Незаконне полювання. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом.

Бандитизм. Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань. Терористичний акт. Втягнення у вчинення терористичного акту. Публічні заклики до вчинення терористичного акту. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів. Напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення.

Тема 22. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту

Загальна характеристика злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту. Класифікація злочинів, передбачених розділом XI Особливої частини Кримінального кодексу України.

Блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства. Порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту. Пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів. Угон або захоплення залізничного рухомого складу, повітряного, морського чи річкового судна.

Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. Випуск в експлуатацію технічно несправних транспортних засобів або інше порушення їх експлуатації. Порушення правил, норм і стандартів, що стосуються убезпечення дорожнього руху. Незаконне заволодіння транспортним засобом. Знищення, підробка або заміна номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу.

Тема 23. Злочини проти громадського порядку та моральності

Загальна характеристика злочинів проти громадського порядку та моральності. Класифікація злочинів, передбачених розділом XII Особливої частини Кримінального кодексу України.

Групове порушення громадського порядку. Масові заворушення. Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку. Хуліганство. Наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого. Жорстоке поводження з тваринами. Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію. Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів. Створення або утримання місць розпусти і звідництва. Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією. Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність.

Тема 24. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення

Загальна характеристика злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення. Класифікація злочинів, передбачених розділом XIII Особливої частини Кримінального кодексу України.

Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту. Посів або вирощування снотворного маку чи конопель. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів. Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Незаконне виготовлення, підроблення, використання чи збут підроблених документів на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або

прекурсорів. Незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин.

Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів. Незаконна організація або утримання місць для вживання одурманюючих засобів. Спонування неповнолітніх до застосування допінгу. Схиляння неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів. Порухення правил поведження з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами. Заготівля, перероблення або збут радіоактивно забруднених продуктів харчування чи іншої продукції.

Тема 25. Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації

Загальна характеристика злочинів у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації. Класифікація злочинів, передбачених розділом XIV Особливої частини Кримінального кодексу України.

Розголошення державної таємниці. Втрата документів, що містять державну таємницю. Ухилення від призову на строкову військову службу. Ухилення від призову за мобілізацією. Ухилення від військового обліку або спеціальних зборів.

Злочини проти порядку перетинання державного кордону та переміщення через нього предметів. Незаконне переправлення осіб через державний кордон України. Порухення правил міжнародних польотів.

Тема 26. Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян

Загальна характеристика злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян. Класифікація злочинів, передбачених розділом XV Особливої частини Кримінального кодексу України.

Наруга над державними символами. Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві. Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця. Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу. Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча. Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця. Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця. Захоплення державних або громадських будівель чи споруд. Самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи. Самоправство.

Тема 27. Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку

Загальна характеристика злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку.

Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку. Створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут. Перешкоджання роботі електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку шляхом масового розповсюдження повідомлень електрозв'язку.

Тема 28. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Загальна характеристика злочинів у сфері службової діяльності. Класифікація злочинів, передбачених розділом XVII Особливої частини Кримінального кодексу України.

Зловживання владою або службовим становищем. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу. Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. Службове підроблення. Декларування недостовірної інформації. Службова недбалість.

Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. Незаконне збагачення. Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Підкуп особи, яка надає публічні послуги. Пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі. Зловживання впливом. Провокація підкупу.

Тема 29. Злочини проти правосуддя

Загальна характеристика злочинів проти правосуддя. Класифікація злочинів, передбачених розділом XVIII Особливої частини Кримінального кодексу України.

Завідомо незаконні затримання, привід, арешт або тримання під вартою. Притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності. Примушування давати показання. Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови.

Завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину. Завідомо неправдиве показання. Відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків. Перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку. Розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування.

Втручання в діяльність судових органів. Незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду. Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного. Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя. Невиконання судового рішення. Втеча з місця позбавлення волі або з-під варти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти:

1. Конвенція про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_575
2. Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи від 28 січня 2003 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_687
3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015
4. Загальна декларація про геном людини та права людини від 11 листопада 1997 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_575
5. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами: Затверджена резолюцією 317 Генеральної Асамблеї ООН від 2 грудня 1949 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_162
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004
7. Конвенція про права дитини: ратифікована постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_021
8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043
9. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників: прийнята 34-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН 17 грудня 1979 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_087
10. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму: ратифіковано Законом України від 31 липня 2006 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_712
11. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми: ратифіковано Законом України від 21 вересня 2010 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_858
12. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
13. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 2001. № 3-4. Ст. 27.
14. Кримінальний кодекс України від 01 квітня 2001 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.

15. Повітряний кодекс України від 19 травня 2011 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 2011. № 48-49. Ст. 536.
16. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, 15-16, 17. Ст. 112.
17. Про альтернативну (невійськову) службу: Закон України від 12 грудня 1991 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1992. № 15. Ст. 188.
18. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 8 липня 2011 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 2012. № 16. Ст. 146.
19. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 2012. № 10-11. Ст. 173.
20. Про вибори Президента України: Закон України від 05 березня 1999 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1999. № 14. Ст. 81.
21. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України від 21 вересня 1999 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1999. № 44. Ст. 95.
22. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 8 лютого 1995 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1995. № 12. Ст. 81.
23. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1992. № 27. Ст. 385.
24. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 2013. № 1. Ст. 1.
25. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 2001. № 13. Ст. 65.
26. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів: Закон України від 19 грудня 1995 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1995. № 46. Ст. 345.
27. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30 жовтня 1996 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1996. № 51. Ст. 292.
28. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1994. № 11. Ст. 50.
29. Про державний кордон: Закон України від 04 листопада 1991 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 2014. № 20-21. Ст. 712.
30. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб: Закон України від 4 березня 1998 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1998. № 35. Ст. 236.

31. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1994. № 16. Ст. 93.
32. Про дорожній рух: Закон України від 30 червня 1993 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1993. № 31. Ст. 338.
33. Про залізничний транспорт: Закон України від 4 липня 1996 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1996. № 40. Ст. 183.
34. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056.
35. Про захист персональних даних: Закон України від 01 червня 2010 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 2010. № 34. Ст. 481.
36. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, зловживанню ними: Закон України від 15 лютого 1995 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1995. № 10. Ст. 62.
37. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650.
38. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02 березня 2015 року (із змінами і доповненнями) Відомості Верховної Ради України. 2015. № 23. Ст. 158.
39. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року (із змінами і доповненнями) Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170.
40. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсорів: Закон України від 15 лютого 1995 року (із змінами і доповненнями) Відомості Верховної Ради України. 1995. № 10. Ст. 60.
41. Про національну безпеку України: Закон України від 24 червня 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
42. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26 січня 1993 року (із змінами і доповненнями) Відомості Верховної Ради України. 1993. № 13. Ст. 110.
43. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 8 червня 2000 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 2000. № 39 Ст. 333.
44. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 2-3. Ст. 12.
45. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22 лютого 2000 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 2000. № 19. Ст. 143.
46. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1994. № 10. Ст. 43.
47. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини: Закон України від 17 травня 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19>
48. Про транспорт: Закон України від 10 листопада 1994 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1994. № 51. Ст.446.
49. Про цінні папери і фондовий ринок: Закон України від 23 лютого 2006 року (із змінами і доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 2006. № 31. Ст. 268.
50. Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: Поста-

нова Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 року № 770. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/>

51. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1992 року № 2471-XII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/>

52. Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні: Наказ МВС України № 1417 від 30 грудня 2014 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/>

Спеціальна література:

1. Азаров Д.С., Грищук В.К., Пасека О.Ф. Савченко А.В. та ін. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. К., 2018. 1104 с.

2. Бантишев О.Ф., Кузьмін С.А. Кримінальне право України в питаннях і відповідях. Загальна частина: посібник. К., 2015. 112 с.

3. Васильківська І.П., Бондаренко Є.І. Кримінальне право України. Загальна частина: практикум. К., 2015. 267 с.

4. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. К., 2014. 351 с.

5. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій. К., 2016. 235 с.

6. Грищук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів, докторантів, наук.-пед. працівників юрид. фак.закл. вищ. освіти. Видання 2-ге, змінене та доповнене. Львів-Київ: Ваіте, 2018. 666 с.

7. Грищук В.К., Пасека О.Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: міжнародний досвід та основні теоретичні підходи: навчально-практичний посібник. К., 2017. 296 с.

8. Діордіца І. В., Черковська Т.М. Кримінальне право України (Загальна частина): курс лекцій. К., 2013. 143 с.

9. Журавльов Д. В., Чижмарь К.І. Судові рішення Верховного суду України 2016-2017 у справах кримінальної юрисдикції: практичний посібник. К., 2018. 340с.

10. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: навчально-практичний посібник / укл. Б. О. Кириць. Львів, 2010. 416 с.

11. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів: навч. посіб. [Вид. 3-тє доповн. та переробл.]. К., 2007. 592 с.

12. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Т. 1, 2. Луганськ, 2012. 780 с.

13. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях): навч. посіб. / Литвинов О. М. та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Литвинова. Х., 2016. 327 с.

14. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. / [Трубников В.М. та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. М. Трубнокова. Х., 2015. 442 с.

15. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч.; за ред. проф. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Х., 2015. 525 с.

16. Кримінальне право України: Особлива частина: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / [Ю. В. Баулін та ін.]; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-тє вид., переробл. і допов. Х., 2010. 605 с.

17. Кримінальне право України: Особлива частина (в схемах) : навчальний посібник / О.В. Авраменко, С.Я. Бурда, та ін.; за ред. В.К. Грищука, Т.І. Созанського. Львів-Київ, 2017. 488 с.
18. Кримінальний кодекс України : науково-практичний коментар. [4-те вид., перероб. та доповн.] / Баулін Ю. В., Борисов В. І., Гавриш, С. Б., Гізімчук С. В. та ін. / За заг. ред. Сташиса В. В., Тація В. Я. Х., 2008. 1208 с.
19. Кримінальний кодекс України : постатейні матеріали та навчально-практичні завдання / І. П. Баглай, І. Г. Богатирьов, О. І. Богатирьова, К. Т. Кравченко, О. М. Литвинов, А. В. Савченко, Ю. Л. Сенін, О. І. Соболь; За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. І. Г. Богатирьова. К., 2011. 640 с.
20. Кузнецов В.В. Теорія кваліфікації злочинів : підручник / Кузнецов В.В., Савченко А. В. / За заг. ред. д.ю.н., проф. В. І. Шакуна. 5-те вид., перероб. К., 2013. 320 с.
21. Максимович Р.Л., Яремко Г.З. Кримінальне право України (Особлива частина): тести: посібник / Р. Л. Максимович, Г. З. Яремко. Львів, 2012. 187 с.
22. Митрофанов І. І. Загальна частина кримінального права України: навч. посіб. Одеса, 2015. 575 с.
23. Навроцький В. О. Основи кримінально правової кваліфікації: Навч. посібник. К., 2006. 704 с.
24. Навроцький В. О. Кримінальне право і кримінальне законодавство: співвідношення понять. *Право України*. 2011. № 9. С. 20-24.
25. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. К., 2016. 1064 с.
26. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-е вид., переробл. та доповн. К., 2018. 1384 с.
27. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 15 березня 2018р.: коментар / Банах С. В., Галуцько В. В., Журавльов Д. В., Чижмарь К. І. К., 2018. 784 с.
28. Ортинський В. Л., Марисюк, К.Б., Ступник Я.В. Кримінальне право України. Особлива частина: навчальний посібник. Львів, 2018. 424 с.
29. Острогляд О. В. Основи кримінально-правової політики України та Кримінального права України (Загальна частина): навч. посіб. для студентів ВНЗ: в схемах та визначеннях Івано-Франківськ, 2014. 220 с.
30. Практика судів України з кримінальних справ : 2006–2007 рр. / За заг. ред. Сташиса В. В., Тютюгіна В. І. К., 2008. 880 с.
31. Практикум із кримінального права України. Особлива частина: навч. посіб. / О. М. Броневицька та ін. ; за заг. ред. В. К. Грищука. Хмельницький, 2015. 398 с.
32. Савченко А. В. Корупційні злочини (кримінально-правова характеристика) навч. посіб. К., 2016. 168 с.
33. Савченко А. В., Шуляк Ю.В. Кримінальне право України. Загальна частина (у схемах та діаграмах) навч. посібн. К., 2014 156 с.
34. Тютюгін В. І., Комаров О.Д., Рубашенко М.А. Кримінальне право України. Загальна частина: посіб. для підгот. до іспитів. Х., 2016. 198 с.

35. Тютюгін В. І., Комаров О.Д., Рубашенко М.А. Кримінальне право України. Особлива частина: посіб. для підгот. до іспитів. Х., 2016. 155 с.

36. Хавронюк М. І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України. К., 2004. 504 с.

37. Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Злочини проти власності: коментар. К., 2017. 448 с.

38. Шевчук А., Дякур М. Кримінальне право України (Особлива частина): для студ. вищ. навч. закл. Чернівці, 2013. 471 с.

**Голова фахової атестаційної комісії
з комплексного екзамену,
кандидат юридичних наук, доцент**

В.О. Кучер